

OCHRONA KRAJOBRAZU

Działania mające na celu utrzymanie pierwotnego stanu oraz walorów naturalnych i kulturowych krajobrazu.

W Polsce pierwszym oficjalnym dokumentem dotyczącym ochrony krajobrazu była ustawa z 1980 r., wprowadzająca regulacje prawne oraz ustanawiająca parki krajobrazowe. Dokument był odpowiedzią na postępującą degradację krajobrazu naturalnego i masowe uprzemysłowienie kraju, które rozpoczęło się po 1945 r. Kolejnym aktem prawnym w polskim ustawodawstwie wzmacniającym ochronę krajobrazu była ustawa o ochronie przyrody z 2001 r. Określiła ona istniejące w Polsce formy ochrony krajobrazu (należą do nich: park narodowy, rezerwat przyrody, park krajobrazowy, obszar chronionego krajobrazu, obszar Natura 2000, pomnik przyrody, użytek ekologiczny oraz zespół przyrodniczo-krajobrazowy). Dokument uwzględniał konieczność ochrony wielu typów krajobrazu: miejskiego, podmiejskiego, industrialnego, wiejskiego i osadniczego.

Znaczącą zmianę w sposobie postrzegania ochrony krajobrazu przyniosła tzw. „prezydencka” ustawa krajobrazowa z 2015 r. Ustawa zdefiniowała kilka istotnych pojęć związanych z ochroną krajobrazu, m.in. reklamę, sztyl, krajobraz i krajobraz priorytetowy czy dominantę krajobrazową. W ramach ustawy powołano instytucję audytu krajobrazowego odpowiedzialną za wskazywanie w poszczególnych województwach krajobrazów chronionych, określanie ich cech i wartości oraz lokalizowanie krajobrazów priorytetowych. Dokument wskazuje miejsca i granice parków kulturowych, parków narodowych i krajobrazowych, rezerwatów przyrody, obszary chronionego krajobrazu i obiekty znajdujące się na listach Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz obszary Sieci Rezerwatów Biosfery UNESCO.

W prawie lokalnym funkcjonuje urbanistyczna zasada ochrony krajobrazu (UZOK), określająca zasady zagospodarowywania przestrzennego z uwzględnieniem wartości krajobrazowych. Pomniejszą rolę w ochronie krajobrazu odgrywają inne akty, m.in. ustawa o obszarach morskich RP i administracji morskiej z 1991 r. (krajobrazy nadmorskie), ustawa o lasach z 1991 r. (krajobrazy leśne) oraz ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych z 1995 r. (krajobrazy wiejskie, rolnicze, hydrogeniczne), ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. (krajobrazy historyczne, archeologiczne).

Polskie prawodawstwo wymienia dwie formy ochrony krajobrazu. W świetle ustawy o ochronie przyrody są to: park krajobrazowy, obszar chronionego krajobrazu i zespół przyrodniczo-krajobrazowy. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadza również ochronę parku kulturowego.

Szczególnej ochronie ze względu na swoją złożoność podlega krajobraz kulturowy oraz dziedzictwo kulturowe. Formy ochrony wspomnianego typu krajobrazu zostały uwzględnione w Konstytucji RP (szczególnie art. 5 i 6), ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r., ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 2003 r., prawie budowlanym z 1994 r. oraz w dokumentach strategicznych: Narodowym Programie Kultury

„Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” oraz Koncepcji zagospodarowania przestrzennego kraju.

Europejska Konwencja Krajobrazowa z 2000 roku wyróżnia dwa podejścia do ochrony krajobrazu: bierne (mające na celu zachowanie i utrzymanie krajobrazu) oraz czynne (polegające na dokonywaniu zharmonizowanych zmian w jego obrębie). Poza Europejską Konwencją Krajobrazową istnieje szereg innych regulacji międzynarodowych odnoszących się do ochrony krajobrazu i jej elementów, np. Konwencja z Ramsar (1971) o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, Konwencja Berneńska (1979) dotycząca ochrony naturalnych siedlisk, Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy (Grenada 1985), Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego z La Valetty (1992) oraz nowa Konwencja Helsińska (1992) dotycząca ochrony środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego. Wymienione konwencje są również ważną częścią polskiego systemu ochrony krajobrazu.

Ochroną krajobrazu zainteresowane są również liczne ruchy ekologiczne o zasięgu międzynarodowym i lokalnym.

[B.F., M.K.]

Literatura:

Bogdanowski, Janusz. *Konserwacja i kształtowanie w architekturze krajobrazu: wybrane problemy*. Kraków: Politechnika Krakowska, 1972.

Ciechanowicz-McLean, Janina. *Międzynarodowe prawo ochrony środowiska*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1999.

Ciołek, Gerard. *Zarys ochrony i kształtowania krajobrazu*. Warszawa: Arkady, 1964.

Degórski, Marek. „Problemy planowania ochrony krajobrazu w Polsce”. *Problemy planowania ochrony krajobrazu w Polsce XXXIII* (2012): 17-29.

Europejska Konwencja Krajobrazowa sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 roku.

Klimczak, Laura. „Nowe narzędzia ochrony krajobrazu – zarys zmian legislacyjnych w projekcie tzw. Ustawy o ochronie krajobrazu”. *Przestrzeń i Forma* 21 (2014): 443-62.

Kistowski, Mariusz. „Bierna ochrona krajobrazu jako podstawa utrzymania korzystnych warunków życia człowieka”. *Przegląd Przyrodniczy* 2 (2010): 18-30.

Kistowski, Mariusz. „Perspektywy ochrony krajobrazu w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem parków krajobrazowych”. *Przegląd Przyrodniczy* 3 (2012): 30-45.

Ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

Żarska, Barbara. *Ochrona krajobrazu*. Warszawa: Wydawnictwo Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, 2003.